

Валерій Петров, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри менеджменту освіти
Південно українського регіонального інституту
післядипломної освіти педагогічних кадрів,
заслужений працівник освіти України,
директор Херсонського ліцею журналістики, бізнесу та правознавства
Херсонської міської ради

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ НА РІЗНИХ ЇЇ РІВНЯХ: ШКОЛА – РАЙОН (МІСТО) – РЕГІОН (ОБЛАСТЬ)

Стаття присвячена генезису, процесу освіти, виникненню й подальшому розвитку концептуальних ідей проблеми інформаційного забезпечення управління системою загальної середньої освіти на рівні району країни протягом ХХ століття. Визначені особливості бачення проблеми в періоди: 20 – 40-і роки, 50 – 90-і роки в рамках парадигми освіти, яка панувала в колишньому СРСР. Особлива увага приділена розвитку проблеми в освітленні нової парадигми освіти, в основі якої зафіксовані вимоги до управління системою загальної середньої освіти з позиції демократичного, соціального і правового суспільства.

Зазначена у статті спроба аналізу проблеми дозволяє вийти на визначення специфіки її основні складові системи інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою по регіональній вертикалі: школа – район (місто) – регіон (область).

Постановка проблеми. З огляду на значущість і необхідність перебудови загальної системи управління в Україні суттєвим є завдання забезпечення успішного функціонування та демократизація такої ланки, як управління загальною середньою освітою на рівні регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу досліджень стану управління на різних рівнях регіональної системи загальної середньої освіти, які відображені в працях А. Газарян, М. Захарова, Л. Калініної, В. Кальней, А. Капто, Є. Клементьєвої, М. Кондакова, Н. Немова, Р. Немова, В. Микитенко, А. Орлова, С. Подмазіна, Ф. Паначина, В. Пкельної, М. Портнова, Г. Пушилова, А. Рудзиге, В. Симонова, В. Сухомлинського, А. Тютіна, П. Худоминського, Л. Червінської, С. Шишова, свідчать, що інформація є ключовим елементом, спіраючись на який керівництво може нарощувати ефективність управління загальною середньою освітою регіону по всій його вертикалі.

Управлінці-практики освітньої ланки, констатуючи та описуючи свій досвід діяльності (Л. Васильченко, М. Корняка, М. Кайдановський, О. Кузякін, В. Кваша, В. Лизинський, В. Луначек, Л. Левчук, І. Новиков та ін.), доходять аналогічних

висновків.

Однак досі ми не знаходимо більш-менш систематичного аналізу генези визначеної проблеми, у той час як без дослідження процесу утворення та становлення явища, яке розвивається, неможливі подальші кроки науково обґрунтованого розв'язання низки питань, пов'язаних із теоретичними та прикладними аспектами цієї проблеми.

Тому **цільовою установою даної статті** є спроба розглянути деякі особливості процесу виникнення, створення та послідовного розвитку дуже актуальної сьогодні проблеми інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою на різних її рівнях: школа – район (місто) – регіон (область).

Виклад основного матеріалу. Результати проведеного нами генезового аналізу розвитку проблеми інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою на таких її рівнях, як школа, район (місто), регіон (область), починаючи з першої чверті минулого століття, коли почали формуватися основи теорії управління школою (“Школознавство”), засвідчують, що ще в 1919 році Н. Горданський зробив спробу

**ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ НА РІЗНИХ ЇЇ РІВНЯХ:
ШКОЛА – РАЙОН (МІСТО) – РЕГІОН (ОБЛАСТЬ)**

обґрунтувати необхідність розвитку управління освітніми процесами за рахунок створення динамічної основи управлінської діяльності, тобто зв'язку з інформацією. Про важливість виокремлення дій з інформацією як першого елемента управління освітніми процесами, зазначає С. Черепанов, про негативну спрямованість кількісного оцінювання під час інформаційного забезпечення освітніх процесів пишуть К. Соколов і Є. Гур'янов. Необхідність опору на основні положення теорії в управлінській діяльності керівників освіти підкреслюється в роботах К. Никонова, а також об'єктивність залучення в управління освітніми процесами безпосередніх їх учасників: педагогів та педагогічних колективів – М. Бойцов.

Концептуальні ідеї названих вище авторів близькі до сьогодишнього бачення і багато в чому визначають спрямованість розв'язання проблеми.

Не менш цікавий внесок було зроблено у наступні десятиліття (до початку 70 – 80-х років), коли велися інтенсивні пошуки управлінських рішень проблеми з позицій функціонального підходу. У цей період удалося серйозно просунутися в окресленні таких аспектів, як організаційне забезпечення управління загальною середньою освітою, особливо на шкільному рівні (Є. Володарський, Є. Голант, В. Екземплярський, В. Кальней, І. Новіков, Р. Шнейдер, С. Шишов та ін.) і реалізації управлінської діяльності керівників шкіл (А. Волковський, Н. Дайрі, І. Радченко, Н. Соцердотова, В. Стрезикозіна, М. Черпінський та ін.).

Сьогодні стає зрозумілим, що без дослідження цього періоду значно ускладнився б перехід до якісно нових напрямів пошуків. У ці роки простежується поворот до сучасного наукового підходу, основи якого було сформовано під впливом основних положень теорії систем, нових концепцій соціальної спрямованості процесів управління у сфері освіти, кібернетичної спрямованості практичних управлінських дій та інших наукових досягнень цього періоду. Окремі аспекти такого підходу ми знаходимо в працях М. Захарова, Ю. Конаржевського, М. Кондакова, І. Міпіної, О. Орлова, В. Самоделкіна, Ю. Чернова та інших авторів.

Превалюючим у дослідженнях названих авторів є системне бачення функціонування закладів загальної середньої освіти, що приводило до оригінального розв'язання проблем їх управління, в тому числі й низки аспектів інформаційного забезпечення регіонального управління загальною середньою освітою.

Зміни, що лавиноподібно наростають і пов'язані з переходом світового співтовариства на інформаційно-глобальний етап свого розвитку, об'єктивно впливають на світове освітнє поле і з таким же ступенем об'єктивності вимагають якісно нових підходів в умовах особливостей освітнього простору України.

Це зокрема необхідність оперативного усунення суперечностей, які утворилися на сьогодні між об'єктивною потребою чіткого інформаційного забезпечення управління на всіх рівнях регіональної загальної середньої освіти і відсутністю такого забезпечення в реальній практиці існуючої сьогодні його вертикалі.

Оперативне усунення цієї суперечності вимагає наукового обґрунтування ключових позицій у рішенні інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою регіону. Дослідницькі пошуки в даному напрямі покликані стати, що особливо підкреслено в Національній доктрині розвитку освіти, важливим фактором у справі розв'язання таких першочергових завдань, як "налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного, інформаційного супроводу управлінських рішень, подолання розривності адміністративних даних".

За останні роки з'явилися оригінальні вітчизняні та зарубіжні дослідження, присвячені питанням управління загальною середньою освітою регіону. У них так чи інакше зачіпається проблема інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою регіону.

Окремих питань інформаційного забезпечення діяльності керівників шкіл і аналітичного забезпечення управління цілісним освітнім процесом присвячено роботи В. Гуменюк, Ю. Конаржевського, В. Татяненка, О. Саметіса, А. Урсула, Т. Шамової та ін.

Певний внесок у розробку даної проблематики зробили вчені В. Берега, К. Вінарик, А. Волковський, Ф. Паначин, В. Подобед, Т. Попова, П. Третьяков, В. Третьяченко, В. Шаркунов та ін.

Цими й іншими авторами обґрунтовуються ідеї оптимізації управління школою, розглядаються функції й методи управлінської діяльності, їх роль стосовно суб'єкта й об'єкта управління, характеризуються різні аспекти інформаційної діяльності керівників шкіл.

У світлі змін, що відбуваються в Україні з 1991 року, питання внутрішкільного управління та його зв'язки з деякими аспектами інформаційної діяльності досліджуються в наукових працях сучасних українських дослідників: А. Бондар, В. Бондар, А. Лігоцький, В. Маслов.

Предметом спеціальних досліджень науковців

**ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ НА РІЗНИХ ЇЇ РІВНЯХ:
ШКОЛА – РАЙОН (МІСТО) – РЕГІОН (ОБЛАСТЬ)**

(Є. Березняк, І. Зязюн, О. Мороз, В. Саєнко) стала проблема пошуку шляхів управління навчальними закладами нового типу – гімназіями, ліцеями, коледжами на підставах теорії педагогічного менеджменту, в якій інформаційний аспект посідає значне місце.

Специфіка деяких питань роботи з удосконалення змісту інформації, необхідної для управління районними відділами освіти, розкривається в роботах Б. Адамова, Д. Дейкуна, Л. Даниленко, П. Дроб'язка, І. Жерносека, О. Зайченко, В. Колібабчука, М. Корняки, В. Королькова, І. Міпної, В. Наєнко, Г. Путілова, В. Ревіна, Л. Фішмана.

На жаль, у більшості робіт, присвячених управлінню освітою, автори (особливо в роботах до 1991 року) відштовхуються від тієї парадигми освіти, що панувала в колишньому СРСР. У її рамках переважала цільова настанова на виконання соціального замовлення колишнього авторитарного суспільства, на формування особистості-виконавця, вчителя-виконавця.

Ясно, що демократичне суспільство України, яке вилучає із себе залишки авторитарного тиску на освіту, управління цією системою, закономірно вимагає нових підходів, пов'язаних із новою парадигмою освіти. Цільова настанова останньої – формування особистості, що самореалізується, через педагогічну працю вчителя-творця, який перебуває у перманентному стані педагогічної творчості. Звідси – сучасна школа вимагає якісно нового управління, а тому і якісно нових підходів до його інформаційного забезпечення.

Останнім часом почали з'являтися роботи, у яких, у світлі нової парадигми, розглядаються питання управління загальною середньою освітою на рівні регіону. Так, широкий спектр проблем, пов'язаних із визначенням соціально-педагогічних основ управління загальною середньою освітою в масштабі району, розглядається в монографії Мурманського, де розкривається практика управління освітньою галуззю в Україні на різних історичних етапах суспільного розвитку, представлено зарубіжний досвід централізації і децентралізації управління освітою на державному і регіональному рівнях, здійснено структурно-функціональний аналіз регіональних органів управління освітою в сучасних умовах, окреслено ряд питань, пов'язаних із інформаційною діяльністю керівників шкіл.

Порівняльний аналіз досліджень, присвячених інформаційному забезпеченню управління, показав, що у вітчизняних працях основний акцент робиться переважно на висвітлення окремих теоретико-методологічних і прикладних аспектів. У той же час, щоб оволодіти теорією і практикою

управління та якісно розв'язувати питання його інформаційного забезпечення з урахуванням нової парадигми освіти, важливо чітко усвідомити, що, власне, відокремлює його від авторитарного та виявити принципи суперечності між ними.

Виходячи з результатів наведеного вище генезового аналізу проблеми, яка розглядається, можна визначити специфіку та основні складові системи інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою по регіональній вертикалі: школа – район (місто) – регіон (область).

1. Інформаційне забезпечення управління загальною середньою освітою в регіоні має свою специфіку, зумовлену ознаками сучасного бачення процесу управління: наскрізна узгодженість дій по всій вертикалі від учня до обласного управління освіти і науки; поєднання зусиль управлінців і виконавців при створенні моделей власної діяльності; використання інтуїтивно-емоційної сфери виконавця для коригування діяльності управлінського апарату; наявність освітнього моніторингу як механізму управління; активізація природних процесів саморозвитку і самоорганізації в установлені межі узгоджених вимог самої людини, суспільства, держави й реальних обставин.

2. Відповідно до стратегії узгодження спрямованості управлінських дій під час розв'язання проблеми інформаційного забезпечення важливо враховувати такі фактори впливу на ці дії, як “поле сил”, “організація”, “правила дій”, “ймовірні умови діяльності”. Враховувати ці фактори важливо й в умовах управління всією вертикаллю загальної середньої освіти в регіоні.

Подання вертикалі управління з вектором від провідного її концентру “Школа” визначає цільові установки інфраструктури інформаційного забезпечення, без якого управління загальною середньою освітою в регіоні не може відповідати принципам, що йому притаманні.

3. Сама інфраструктура інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою в регіоні як цілісна система має нести в собі комплекс системних ознак і функціонувати, спираючись на принцип розподіленої роботи з управлінською інформацією.

4. Проектування циркуляції основних інформаційних потоків в управлінні загальною середньою освітою в регіоні формує нове бачення науково організованої цілісної моделі інформаційного забезпечення, а саме: створення розподіленої бази управлінської інформації в регіональних концентрах управління (школа – район (місто) – регіон (область) та організації відповідної розподіленої

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УКРАЇНІ ТА США

роботи з цією інформацією.

Висновки. Таким чином, опора на висновки, пов'язані з результатами генезового аналізу розвитку проблеми, що розглядається у наведених вище матеріалах, визначає основу науково-організаційних умов інформаційного забезпечення управління загального середньої освітою в регіоні.

1. Газадян А.Е. Основные направления информационного обеспечения территориального управления. Информационная и моделирование территориальных социально-экономических объектов. – Новосибирск: СО АН СССР, 1990. – 87 с.

2. Гуменюк В.В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом. Автореферат дис. ... канд. пед. наук: 31.05.01 ЦППО. – К., 2001. – 20 с.

3. Калініна Л.М. Моделі управлінської діяльності керівника школи: педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць за ред. Л.І.Даниленко. – К. Логос, 2000. – С. 35 – 42.

4. Пікельна В.С. Удод О.А. Управління школою. – К.: Альфа, 2002. – 260 с.

5. Лунячек В.Е. Елементи технології управління середньою школою. – Х.: Гімназія – 2003. – 78 с.

Михайло Мащакевич, старший викладач

Дрогобицького державного педагогічного університету

ім. І. Я. Франка

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УКРАЇНІ ТА США

У статті аналізується вітчизняний та американський досвід підготовки викладачів економічних дисциплін, розкривається коло проблем, що виникають на цьому шляху, аналізується можливість використання американського досвіду у вітчизняній практиці підготовки педагогічних працівників.

Актуальність проблеми. Зі здобуттям незалежності Україна стала складний шлях реформування і структурної перебудови економіки, становлення нового демократичного суспільства. Проте успішна реалізація цих завдань неможлива без активної участі всіх верств населення.

Однією з причин гальмування реформ у нашій країні є масова економічна неграмотність населення та некомпетентність керівних кадрів.

Саме тому особливо гостро постає необхідність економічної освіти молоді, її підготовки до ринкових економічних відносин, формування здатності до підприємництва. Особливе завдання тут покладається на школу та інші навчально-виховні заклади довузівської освіти.

У процесі навчання учнів важливо сформувати їхнє уявлення про економіку як одну із найважливіших сфер життя суспільства, розуміння складності і різноманітності економічного життя, необхідності поглиблення економічних знань та діяльності в економічній галузі за законами цивілізованого суспільства. Учні повинні набути

функціональної економічної грамотності, в них необхідно сформувати економічне мислення, економічну та підприємницьку культуру.

У виконанні цих завдань підвищується роль і значущість вчителя економічних дисциплін.

Підготовка такого фахівця складний і багатограний процес, і на цьому шляху виникає велика кількість проблем організаційного, методичного, наукового, економічного і навіть особистісного характеру.

Оскільки в нашій державі здійснюється перехід на світові освітні стандарти, то і в розв'язанні проблем підготовки викладацьких кадрів для економічної освіти необхідно орієнтуватись на досвід розвинутих країн світу.

Тому питання вивчення і опрацювання закордонного, зокрема американського, досвіду побудови системи економічної освіти та підготовки педагогічних працівників є важливим і актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика підготовки педагогічних працівників для економічної освіти в останній час знайшла